

cujuscunque gradus, mandatum imponere, quatenus servos in libertatem perducant, sive apud iudicem⁶, sive in sacris ecclesiis⁷, sive secundum alium, quem mandator voluerit legitimum modum, cum enim, et in successione⁸, et in aliis pene omnibus nulla est inter liberos discretio: oportet hoc observari, et in presenti casu, maxime pro libertate quam et fovere⁹, et tueri romanis legibus, et præcipue nostro numini peculiare est. — Dat. 15 kal. april. LAMPADIO et ORESTE CONSS. 530.

2. *Idem*, A. Juliano P. P.

Si quis servo suo libertatem imponat, sive in ecclesia¹⁰, [sive in æde sacra,] sive ad quaecunque tribunal, vel apud eum [iudicem] qui libertatem imponere legibus habet licentiam¹¹, sive in testamento¹², vel alio ultimo elogio¹³, directam, vel fideicommissariam: nullo coercetur modo eorum qui ad libertatem veniunt, ætatem¹⁴ requirere: neque enim [eum] tantummodo civitatem romanam adipisci volumus, qui major triginta¹⁵ annis existit: sed quemadmodum in ecclesiasticis libertatibus non est hujus ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus quæ a dominis imponuntur, sive extremis dispositionibus, sive per iudices, vel alio legitimo modo hoc observari sancimus, ut sint omnes cives romani constituti: ampliandam enim [magis] civitatem nostram, quam minuendam esse censemus.

3. *Idem*, A. Joanni P. P.

Si quis sine uxore constitutus, ancillam suam [sub] nomine habeat concubinae, et in eadem usque ad mortem suam consuetudine permanserit, et forsitan liberos ex ea sustulerit, sancimus omnimodo non concedi heredibus defuncti eandem, vel liberos ejus, si etiam liberos habuerit, in servitute deducere: sed post mortem domini sub certo modo eripiantur in libertatem¹⁶ una cum sobole sua, si etiam eam forsitan habuerit. Ipsi etenim domino, dum superest, damus licentiam quomodo voluerit uti tam ancilla sua, quam etiam ex ea progenita sobole, [et] in suo ultimo elogio quidquid voluerit contra eos disponere, id est, quasi servos eos aliis legare, sive in servitute heredum nominatim relinquere. Sin autem tacurnitate eos præterierit, tunc post mortem ejus ad libertatem eripiantur: ut sit mors domini, libertatis eorum exordium. Hominibus etenim uxores habentibus¹⁷ concubinas, vel libertas, vel ancillas habere, nec antiqua jura, nec nostra concedunt. — Dat. kal. nov. *Constantinop.* post consulatum LAMPADIO et ORESTIS 531.

TIT. XVI.

DE LIBERALI CAUSA.

1. Imp. ANTONINUS A. Saturnino.

Rem quidem illicitam, et inhonestam admisisse te confiteris, quia proponis *filios ingenuos a te venundatos*¹. Sed quia factum tuum filiis obesse non debet, adi competentem iudicem, (si vis) ut causa agatur secundum ordinem juris. — P. P. 5 idib. februar. *

2. *Idem*, A. Veroniano.

Si hi, quos *servos tuos esse* dicis, liberi esse a diversa parte dicantur, de statu eorum more solito queri oportet: nec enim res iudicata², qua de proprietate eorum pronuntiatum est, opponi causæ liberali potest. — Dat. non. februar. *Romæ*, MESSALA et SABINO CONSS. 218.

3. Imp. ALEXAND. A. Quinto.

Si liber homo alienæ ancillæ contubernium sequatur: licet ei fuerit denunciatum, *ut se absteret*, servus⁴ domini mulieris non fit. — P. P. non. februar. FUSCO et DEXTRO CONSS. 226.

4. *Idem*, A. Jucundo.

Si is, quem in servitute petebas, liber (quamvis absente te) causa cognita pronuntiatus est⁵: secunda in servitute petitio ejus dari tibi non debet. Sed si postea, quam cognovisti, de sententia iudicis appellasti, an jure lata sit, in auditorio quaeretur.

5. *Idem*, A. Sabino.

Non ideo minus in libertatem proclamare potest ea, quam ancillam

6. L. ult. supr. de vindict. libert. — 7. Supr. de his qui in eccles. manum. : L. 2, infr. h. t. — 8. § 9, Inst. de hered. que ab intest. — 9. L. 24, § 10, in fin. D. de fideicommiss. libert. — 10. L. 1, in fin. supr. h. t. — 11. L. ult. supr. de vindict. libert. — 12. Supr. de testam. manum. — 13. Supr. de fideicommiss. libert. — 14. Confer L. 25, D. de manumiss. : L. 14, supr. de fideicommiss. libert. — 15. L. 39, § 2, D. de famil. eretic. : L. ult. D. de reb. dubiis; L. 46, D. de manumiss. testam. : L. 15, in fin. D. de statu lib. — 16. N. 78, c. 4. — 17. L. un. supr. de concubino.

Tr. XVI. — 1. Lib. 40, D. 12. — 2. L. 1, supr. de patrib. qui filios suos distrax. : adde L. 26, supr. de transact. — 3. L. 25, § 1, D. h. t. — 4. L. 1, infr. de St. Claudiano. — 5. L. 3, infr. quom. et quando judet. — 6. L. 7, L. 16 et seq. D. h. t. : L. 1, D. quib. ad libert. proclamare: abrog. N. Leon. 59. — 7. d. L. 7, § ult. — 8. Fac. I. ult. supr. de rei vindict. — 9. L. 10, L. 39, infr. h. t. : adde L. 26, supr. de transact. — 10. L. 31, D. h. t. : L. 3, supr. de reb.

tuam esse dicis, quod eam vendente fisco comparasti. Sed nec hodie ad præscriptionem operatur, quod venditionis tempore major viginti annis fuerit: cum ætatis allegatio non alias possit præscriptionem adversum civem romanum accomodare, quam si participandi⁶ pretii gratia consensum servituti dedisse probetur. Probationis sane onus, cum ex servitute in libertatem adseritur, ad se⁷ recipit: quæ si⁸ affirmationem suam non impleat, inconcussus possessiois jus obtinebit.

6. Imppp. VALER. et GALLIEN. AA. et VALER. A. nobilissimus Cæs. Versimeno.

Nec si volens scripsisses⁹ *servum te esse, non liberum*, præjudicium juri tuo aliquid comparasses: quanto [nunc] magis, cum eam scripturam dare compulsum te esse testaris?

7. Imp. AURELIANUS A. Secundo.

Si ab eo, cujus servus fuisti, manumissus es: frustra libertatis controversiam sustines, maxime ab herede¹⁰ ejus, qui [te] manumisit: cum etsi jure libertas non processerit, respectu tamen aditæ hereditatis voluntatem defuncti suo consensu firmare debuit.

8. Impp. DIOCLET. et MAXIMIANUS AA. et CC. Verinæ.

Cum adfirmes placuisse quondam domino tuo, *ut pro te, et pro filia tua dato nummo certæ quantitatibus vos manumitteret*¹¹, et te tantummodo liberavit: aditus rector provincie hortabitur eum, salva¹² reverentia, quam patrono liberti solent exhibere, placito suo stare. — Dat. prid. * MAXIMO 2 et AQUILINO CONSS. 286.

9. *Idem*, AA. et CC. Proculo.

Cum precum tuarum conceptio, licet eum, contra quem supplicas, *ex ancilla natum esse expresserit*, tamen nomini cognomen, quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit, et non servum esse, sed servili macula adpersum comprehenderit, contra eum, qui servus non est¹³, supplicasse te intelligis.

10. *Idem*, AA. et CC. Stratonicus.

Liberos privatis pactis¹⁴, vel acta¹⁵ quocunque administratores non posse mutata conditione servos fieri, certi juris est.

11. *Idem*, AA. et CC. Faustino.

Non mutant servi statum, si ad civiles honores¹⁶ illicite, atque improbe adspiraverint. Unde si status moveatur quæstio, intelligere vobis licet, nihil prodesse posse, quod pater¹⁷ vester civiles honores gessit. Solemnibus itaque ordinatis, apud præsidem provincie de statu vestro cognoscetur.

12. *Idem*, AA. et CC. Proculo.

Si [ex] libertate natum aliquis comparaverit¹⁸: statum retines, quem antea habuisti. Si vero ex ancilla editum naturalis pater, idemque dominus distraxerit, ac post emptori pretium¹⁹ solvisti: non ideo libertatem consecutus es. — P. P. 18 kal. Maji.

13. *Idem*, AA. et CC. Paulo.

Principaliter de statu²⁰ defuncti agi non potest. Si vero ex peculo quondam ejus, quem tu bona reliquisse commemoras, res vindicentur²¹, vel ejus filii moveatur status quæstio: hæc omnia solenniter præsidali notione decidi debent. — Dat. 5 kalend. Maji.

14. *Idem*, AA. et CC. Quintiano.

Lite ordinata in possessione²² libertatis, is, de cujus libertate quaeritur, constituitur, et interim pro libero habetur. — Dat. 4 kal. Maji *Heracleæ*, AA. CONSS.

15. *Idem*, AA. et CC. Palladio.

Nec omissa professio²³ probationem generis excludit, nec falsa simulatio veritatem²⁴ minuit. Cum itaque ad examinationem veri, omnis jure prodita debeat admitti probatio: aditus præses provincie, solennibus ordinatis, prout juris ratio patitur, causam liberalem inter vos decidi providebit.

16. *Idem*, AA. et CC. Diogenæ.

Si ministerium²⁵ tuum quasi libera exhibuisti, ac te nesciente quasi

alien. non alien. : L. 13, supr. de testam. manum. — 11. L. 9, supr. de condict. ob caus. dator. — 12. d. L. 9, 2, Feud. 22, in fin. — 13. *Inno vide* arg. L. 10, supr. de ingenuis manum. — 14. L. 6, supr. h. t. : collata L. 26, supr. de transact. — 15. L. 2, supr. de ingenuis manum. : L. 3, supr. de servis reipubl. — 16. L. 38, infr. h. t. : L. ult. infr. si serv. aut libert. ad decurionat. : L. 3, D. de off. prætor. — 17. L. 25, infr. h. t. : L. 10, supr. de probationib. — 18. Fac. L. 11, infr. ad leg. Fab. de plagiaribus; v. de *tamen* L. ult. supr. de probationib. — 19. L. 4, § 2, D. de manumiss. — 20. Infr. ne de statu defunctor. post quinquenn. — 21. L. 3, infr. h. t. — 22. L. 24, pr. : L. 25, § 1, D. h. t. : L. 1, supr. qui dare tutor. : adde L. 2, § 24, D. de orig. jur. : L. 21, infr. h. t. — 23. L. 59, infr. cod. : L. 6, supr. de fide instrum. — 24. L. 3, supr. de jur. et facti ignor. : L. 6, pr. D. ad municipal. : adde L. 6, § 2, D. de off. præsidia. — 25. L. 2, L. 11, supr. de ingenuis manum.

ancilla in dotem²⁶ data, conscriptum instrumentum est: nihil hæc libertati tuæ nocere poterunt: maxime cum te minorem ætate fuisse commemorares, et placerit minore²⁷ viginti annis nulla ratione mutare statum [posse,] ac pro liberis servos fieri: ne ante libertatem inconsulte amittant, quam alii propter ætatis rationem sine consilio præstare non possunt. — P. P. 6 id. Maji *Hadrianop.*, AA. CONSS.

17. *Idem*, AA. et CC. Resino.

Multis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, post delictis, vel casibus intervenientibus, singulorum causæ status separantur. Nihil itaque prohibet eundem, et tibi non movere quæstionem [status] et eos²⁸, quos fratres tuos adseveras, in servitute vindicare, sive retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, aliæ sunt probationes necessariæ: nam quod tibi non movetur quæstio libertatis, eorum non idoneam constat habere probationem.

18. *Idem*, AA. et CC. Zoticus.

Ad probationem ingenuitatis ab eo, contra cujus successores postulas, facta tibi locatio²⁹ non sufficit: nec tamen hoc solum ad servitutis³⁰ vinculum argumentum est idoneum. — S. id. Jul. *Philippopol.*, AA. CONSS.

19. *Idem*, AA. et CC. Paulo.

Principaliter causam ejus, de quo supplicas, esse, quam tuam perspicimus: nam cum te eum ad libertatem perduxisse profiteris, illius interest magis solenniter suum tueri statum: et consequenter tua³¹ etiam agitur causa: nam si ab eo contra quem fundis preces, servus dicatur, eique libertas ex manumissione tua vindicetur: probatio servitutis originis, et beneficium manumissionis libertatem illi adsignans, tuum etiam jus patronatus tuetur. Si vero consentiat servituti, tunc jure concessio, adito præside provincie, eum invitum³² etiam defendere poteris.

20. *Idem*, AA. et CC. Æternali.

Sicut semel præstitam libertatem revocari³³ non licet: sic per ea quæ non³⁴ manumittendi causa domini cum servis [propriis] agunt, nihil sibi detrahunt. — S. 6 kalend. septemb. AA. CONSS.

21. *Idem*, AA. et CC. Thrasyllæ.

Eam, quæ in possessione libertatis non sine dolo³⁵ malo reperitur, in servitute constituta simile habere præjudicium, edicto Perpetuo cavetur. [Sed] si controversia erit, eum ex servitute in libertatem petatur, an ex libertate in servitute, sui conceptione³⁶ manifeste probatur: nec quicquam juris ancillæ dolus propriis dominis aufert. — S. non. octobr. *Sirmii*, AA. CONSS.

22. *Idem*, AA. et CC. Pardalæ.

Parentes³⁷ natales, non confessio³⁸ adsignat. Quapropter si ex ancilla nata, post ad libertatem manumissa pervenisti: te *servam professam*³⁹ velut ex ancilla altera natam, hujusmodi simulatione vel errore⁴⁰ quæsitam manumissione libertatem amittere minime potuisti: cum servi nascantur⁴¹ ratione certa, non confessione⁴² constituantur. — Dat. 5 kal. decemb. AA. CONSS.

23. *Idem*, AA. et CC. Muscia.

Si tibi testamento directa libertas a domino relicta est, et ex eo successerunt scriptæ filie: non idcirco quod secundum ejus voluntatem, vel contra de filiabus uni præstas obsequium, cæteræ filie tuam rescindere possunt libertatem.

24. *Idem*, AA. et CC. Sebastiano.

Interrogatam, et professam apud acta⁴³ *se esse ancillam*, hujusmodi factum defensionem libertatis non excludit.

25. *Idem*, AA. et CC. Licentiano.

Sicut instrumenta⁴⁴ prætermissa manumissionis recte factæ nullam adferunt præstitæ libertati præjudicium: ita si servum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amissio nihil ei nocere potest. — S. 5 id. februar. CC. CONSS.

26. *Idem*, AA. et CC. Modesto.

Sicut datam libertatem manumissis adimere⁴⁵ patronus non potest: ita manumissionis instrumentum⁴⁶ præstare cogitur.

26. L. ult. supr. d. t. — 27. L. 5, supr. : L. 7, § 1, D. h. t. — 28. L. 17, supr. de probationib. — 29. Fac. L. 6, § 1, D. de off. præsid. — 30. L. 11, supr. in ingenuis manum. — 31. Fac. L. 3, pr. D. h. t. — 32. Arg. L. 1, pr. D. cod. — 33. L. 26, infr. cod. : L. 2, supr. si advers. libert. — 34. Arg. L. 3, in fin. D. de obligat. et act. : L. 17, § 1, D. qui et a quib. manum. — 35. L. 7, in fin. D. h. t. : L. 15, supr. de probationib. — 36. L. 22, in fin. infr. de eviction. — 37. L. 10, L. 15, supr. de probationib. — 38. L. 21, supr. d. t. — 39. L. 6, L. 15, supr. h. t. — 40. L. 6, § 1, D. de off. præsid. — 41. L. 5, § 1, D. de statu hom. — 42. L. 10, supr. : L. 24, infr. h. t. — 43. Fac. L. 22, supr. cod. : *inno vide* L. 22, pr. infr. de agric. et censit. — 44. Arg. L. 10, supr. de fide instrum. : adde L. 26, infr. h. t. — 45. L. 20, supr. cod. — 46. Adde L. 25, supr. cod. — 47. L. 26, supr. de transact. — 48. L. 10, supr. de probation. — 49. Confer L.

27. *Idem*, AA. et CC. Austerio.

Arrianus nota sibi quæstione a Leonide, *liber fuit pronuntiatus*: in servitute a victo iterum non recte petitus est. Coheres etiam tibi ab Arriano datus, colludens cum eo, sive heredibus ipsis qui status [ei] moverat quæstionem, nihil tibi obfuit: nec ea, quæ in confessione inter eos⁴⁷ venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiæ defuncti mutare poterunt.

28. *Idem*, AA. et CC. Eurymedonti.

Avi⁴⁸ paterni magistratu functi dignitas⁴⁹, ad libertatis probationem nihil nepoti prodest: si quidem in liberali causa matris non patris inspicitur conditio. Sed nec materni avi sola sufficit: cum licet avia quæque libera probari possit, multis tamen ex causis status mutari consuevit. — *Sirmii*, 4 id. april. AA. CONSS.

29. *Idem*, AA. et CC. Troillæ.

De ancilla matre natam, et ab eo redemptam, in cujus fuit contubernio, si non manumittitur⁵⁰, in servitute permanere non ambigitur.

30. *Idem*, AA. et CC. Eutychie.

Solo obsequii⁵¹ non præstiti velamento, data libertas rescindi non potest.

31. *Idem*, AA. et CC. Cassianæ.

Si tibi servitutis improbe moveatur quæstio: solennibus ordinatis, de calumnia, vel injuria⁵² (prout vindictæ viam elegeris) habita contestatione, posteaquam servus non esse fueris pronuntiatus, adversus eam sententiam postulare potes: tunc demum etiam de his, quæ directa probaveris, restitutionem (cum pro libertate fuerit pronuntiatus) petiturus. — S. 5 id. octobr. CC. CONSS.

32. *Idem*, AA. et CC. Athenaidi.

Subscriptio⁵³ filii domini manumittentis, nec addere secuta, nec omissa detrahare libertati quicquam potest.

33. *Idem*, AA. et CC. Melitianæ.

Licet accepta⁵⁴ pecunia dominus te manumisit, tamen tributa libertas rescindi⁵⁵ non potuit. — S. 4 id. novembr. CC. CONSS.

34. *Idem*, AA. et CC. Eremonia.

Libera⁵⁶, concubinatus ratione non constituitur ancilla⁵⁷. — Dat. id. novembr. CC. CONSS.

35. *Idem*, AA. et CC. Attalo.

Non idcirco minus, quod pupilli res velut tutor⁵⁸ administrasse dicitur, ex ejus persona servitutis pati quæstionem potest.

36. *Idem*, AA. et CC. Theodoro.

Post certi temporis ministerium ancillæ, *liberam eam esse cum ea paciscendo*, conventionis obtemperandi legi domina⁵⁹ nullam habet necessitatem, utque hoc verum est, ita e contrario, si filios suos constituta cum his, libera in ministerium⁶⁰ tibi tradere promississe probetur, parere placitis non compellitur.

37. *Idem*, AA. et CC. Olympio.

Si filium tuum liberum genero vendidisti⁶¹, qui tam proxima necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare⁶² non potest, utrisque sociis criminis accusator deest.

38. *Idem*, AA. et CC. Philesarpho.

Non idcirco⁶³ minus, quod te *linenarcha*⁶⁴ creato nemo contradixit reipublicæ nomine, moveri tibi status quæstio potest. — Dat. 16 kal. Januar., *Nicomed.*, CC. CONSS.

39. *Idem*, AA. et CC. Potesentico.

Liberos *velut servos se profitentes*⁶⁵, statum eorum mutare non posse constat. — S. 6 kal. Januar. *Sirmii*, CC. CONSS.

40. Exemplum sacrarum literarum AA. et CC. ad Verutum.

Juxta edicti nostri continentiam in liberalibus quoque negotiis, sive de libertinitate, sive de ingenuitate [quæstio] moveatur, absente⁶⁶ nihilominus una parte causam discuti, et pro justitiæ ratione sententiam proferri, nihil prohibet.

11, supr. h. t. — 50. *Inno vide* L. ult. supr. commum. de manum. — 51. *Fide tamen* arg. 1, Feud. 21 pr. — 52. Fac. L. 59, § 1, D. h. t. : L. 11, § ult. : L. 12, D. : L. 9, L. 10, infr. de injuriis. — 53. Adde L. 25, supr. h. t. — 54. L. 8, supr. cod. — 55. L. 20, supr. cod. — 56. Adde L. 24, D. de ritu nupt. — 57. Arg. L. un. infr. de St. Claudiano, tollend. — 58. Confer L. 18, supr. h. t. — 59. L. 15, in fin. supr. de transact. — 60. L. 1, supr. h. t. : *juncta* L. 26, supr. de transact. — 61. L. 1, supr. de patrib. qui filios suos distrax. — 62. L. 7, supr. de in integr. rest. minor. — 63. L. 11, supr. h. t. : L. 5, D. de off. prætor. — 64. L. 4, D. de fugitivis; L. 18, § 10, D. de nunciis, et honor. — 65. L. 6, L. 22, L. 24, supr. h. t. — 66. L. 4, supr. : L. 9, § 1, L. 27, § 1, D. cod. : L. 1, § 2, infr. tit. prox.

In. 41. Imp. CONSTANT. et LICINIUS AA. ad Euthymium præsidem Cappadociae.

Jubemus omnes epistolas⁶⁷ actricis, quas ad Elium *tanquam principalem*⁶⁸ fecerat: inanes ac vacuas esse, atque in irritum devocari: ac de ingenuitate ejusdem Elii requiri: nec mulieri id obesse⁶⁹, quod ad eum *tanquam decurionem ac principalem scripserit*, vel id, quod idem se finxerit decurionem, vel principalem: maxime cum non solum testium professione, et cognationis ejus jugum servile cognoscitur, verum etiam voce propria ejusdem Elii apud aliud iudicium patuerat, quod conditionis servilis videretur.

42. Imp. CONSTANT. A. ad Maximum P. P.

Placuit eos, qui nascuntur, matrum⁷⁰ conditionibus uti, quarum mox visceribus exponuntur. Ante vero litem nati, suo nomine omnes in quaestione vocentur: quoniam hos solos, qui in lite⁷¹ nati erunt, omnem fortunam matrum complecti oportet, aut justis tradi dominis, aut libertate cum lucis auctoribus frui. — Dat. prid. id. Julii.

TIT. XVII.

DE ADERTIONE TOLLENDÆ.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

Lites super servili conditione movendas, ad clementiorem tam examinationem, quam terminum transferimus: jubentes, si quis vel adhuc serviens liberum se esse dixerit, vel in libertate commorans, ad servitutem vocatus fuerit: adsertoris difficultatem in utroque casu cessare, ipsi sumque per se [et] ad intentionem ejus, qui dominum sese adserit, respondere: et si ex possessione libertatis ad servitutem ducitur, etiam procuratorem dare minime prohiberi: quod his, qui ex servitute ad libertatem prosulerint, penitus interdiximus: illis legibus, quæ dudum et secunda, et tertia vice adsertoris lites examini præcipiebant, in posterum conquiescentibus: cum sit justum primam definitionem in suis manere viribus¹, cum provocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta ac similitudinem aliorum negotiorum iudex, ad quem res ex provocacione deducitur, eam examinabit: cujus, et ipsius iudicium ad secundam examinationem minime deducetur occasione legum, quæ super adsertoris litibus positæ sunt. — § 1. Super peculio etiam eorum, vel aliis rebus, aut causis veterem defensionis observationem tollimus: præcipientes illorum tantummodo peculia, qui ex possessione² servitutis super libera conditione litigant, aliasque res, quæ vindicantur, in tuto pro dispositione iudicis collocari. — § 2. Omnes vero, qui pro libertate periclitantur, si quidem possunt fidejussorem dare, eum exigi. Sin vero revera datio ejus impossibilis eis sit, hocque iudici manifeste ostendatur: juratoriae cautioni committi. Scientes³, quod si post hujusmodi expositionem abserint, et edictis citati, in absentia nihilominus per unum annum⁴ duraverint, omnimodo servituti obnoxii erunt, et ejus dominio, qui litem eis intulit, sine ulla dubitatione assignabuntur. — § 3. Scire vero eos volumus, qui aliquem ad servitutem vocant, quod si post primam accusationem in quocunque iudicio, vel ex divali jussione factam, et [post] admonitionem ei oblatam, qui servus esse dicitur, in alio iudicio eum accusaverint: præterquam si ejus occasionem ipse, qui servus esse dicitur, præstiterit: etsi domini sint, suo jure privabuntur. — Dat. 3 id. decemb. dom.

2. Idem, A. Joanni P. P.

Expeditam antea quaestionem, in præsentem autem ex nostra lege, quam de adsertione tollenda posuimus, in quandam difficultatem incidere periclitantem, compendioso remedio fulciendam esse censemus. Cum etenim per adsertores super libertate iudicium agitabatur, si in medio adsertore litem agente, adsertor ab [hac] luce fuerat subtractus, necessitas imponebatur nihilominus adsertori litem implere: ut emptor, si victus erat, et pro libertate fuerat pronunciatum, habeat regressum adversus venditorem: ut ei, quasi liberæ personæ venditor reddat id, quod emptionali instrumento continebatur, vel natura contractus exigebat. In præsentem autem, quia adsertorum vana nomina rejecta⁵ sunt: si persona, pro cujus conditione lis agitur, mortua fuerit: quemadmodum iudicium potest adimpleri, una tantum persona in iudicium veniente? Sancimus itaque in præsentem casu licentiam esse emptori adversus suum auctorem venire, quatenus vel ostendat venditor servum se vendidisse: vel si non poterit, quasi liberæ persona vendita, evictionis periculum ad eum revertatur.

67. Confer L. 15, supr. de probat. — 68. L. 42, infr. de decurionib. — 69. L. 9, supr. de jur. et facti ignor. — 70. L. 28, supr. h. t.; L. 7, supr. de rei vindic. — 71. L. 10, D. de usur.

TIT. XVII. — 1. L. 4, supr. de liberali caus. — 2. L. 5, infr. tit. prox.: L. ult. infr. de ordin. cognit.: edde L. 13, supr. de liberali caus. — 3. Vide tamen L. 13, § 4, supr. de iudicis. — 4. Arg. 2, Feud. 22. — 5. L. 1, supr. h. t.

TIT. XVIII.

QUIBUS AD LIBERTATEM PROCLAMARE¹ NON LICET: ET DE REBUS EORUM, QUI AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON PROHIBENTUR.

1. Imp. GORDIANUS A. Proculo.

Dispar causa est ejus, qui dissimulata conditione sua distrahi se passus est, et ejus, qui pretium² participatus est. Nam superiori quidem non denegatur libertatis defensio: posteriori autem, et si civis romanus sit, et participatus est pretium, libertas denegatur. Eandemque [et] in eo distinctionem adhibendam, cui fideicommissaria³ libertas deditur, meritissimi juris auctores responderunt. — P. P. kal. Maji. Gordiano A. et AVIOLA CONSS. 240.

2. Imp. DIOCLET. et MAXIM. AA. et CC. Melana.

De latronum familia descendentibus, ex largitione principali, vel auctoritate fiscali servis factis, retro principes libertatem denegari decreverunt.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. P.

Si quis in libertatem proclamaverit, id, quod apud se esse ejus, qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitatur, reddi⁴ ac referri iudex protinus pronuntiabit. Quod vero petitur, si fuerit negatione dubium, per cautionem conservabitur ac petitio differetur: ut si fuerit approbata libertas (quoniam et ipsis, qui his rem commiserunt, medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio, atque omne, quod debetur, repositur: ut servitute depulsa, qui pro domino quondam fuerat, habeat, quod ut servo domini jure largitus est, et quæ ex earum rerum quaestu ac fructibus congregata sunt, et quæ de furtivis compendiis obscure capta ac parata sunt: cum liberum esse non oporteat, quod apud servum dominus peculii nomine collocaverat. Et vero, quæ testamento, vel donatione quesita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta confectaque sunt, eidem ingenio deputentur: quæ tamen universa exacto libertatis iudicio, quatenus a supradictis rebus discernuntur, in sequestro⁵ esse oportet: ut his ab utroque deductis, atque in medio collatis, ad eorum proprietatem uterque contendat. — Dat. 15 kal. Mart. Thesalonicae, SEVERO et RUFINO CONSS. 323.

TIT. XIX.

DE ORDINE¹ COGNITIONUM.

1. Imp. ALEXAND. A. Vitalio.

Cum et ipse confessus es, *status te controversiam pati*: qua ratione postulas, priusquam de conditione constaret tua, accusandi² tibi tribui potestatem contra eum, qui te servum esse contendit? Cum igitur (sicut allegas) statu tui generis fretus es: juxta jus ordinarium præsidem³ pete, qui cognita prius liberali causa, ex eventu iudicii, quid de crimine statuere debeat, non dubitabit. — P. P. id. MAXIMO 2 et AELIANO CONSS. 224.

2. Idem, A. Gallo.

Si de hereditate⁴, et libertate controversia est, [prius] agi causa libertatis debet: sed si de hereditate agetur, ordinanda prius quidem est causa libertatis: sed sufficit ei⁵, qui libertate utitur, ad victoriam de hereditate secundum eum esse pronunciatum. — P. P. id. August. MAXIM. 2 CONSS. 224.

3. Idem, A. Valerio.

Si crimen aliquod inferatur ei, *quam ingenuam esse dicis*, ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam præside præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, [utrum] ut in liberam, et ingenuam, an ut in ancillam constitui oporteat [iudicium].

4. Imp. GORDIANUS A. Menedemo.

Si status controversiam pateris, lite prius liberali terminata, si pro te fuerit pronunciatum, agere etiam adversus eum, qui se dominum tuum esse contendit, non prohiberis. Quod si ideo te ab accusatione⁶ elidat, quasi servum non proprium, sed alienum, liberale quidem iudicium

TIT. XVIII. — 1. Lib. 40, D. 15. — 2. L. 5, supr. de liberali caus. — 3. L. 4, D. h. t. — 4. L. 34, D. de liberali caus. — 5. L. 1, § 1, supr. tit. prox. — 6. L. 1, D. de heredit. petit. — 7. Confer L. 10, D. de his qui sui vel alieni. jur. — 8. L. 1, supr. h. t.

cessat: causæ autem examinatio apud eum, qui iudicat, ostendet, utrumne accusatio induci debeat propter statum personæ, an evanescat. — Dat. 10 kalend. decembr. GORDIAN. A. et AVIOLA CONSS. 240.

5. Imp. DIOCLET. et MAXIM. AA. et CC. Alpheno.

Cum status quaestionem tibi moveri, et te debita velle petere commores, ordinarium est, prius solennibus interpositis (si hoc juris admerit ratio) causam liberalem apud præsidem provinciæ decidi: ut si liber fueris, vel servus non esse pronunciat: tunc tibi jure debita restitui jubeat: cum hoc incerto, utrumne tibi libero constituto: an domino tuo (si servum te sententia declaraverit,) debeat, ad solutionem debitorum tuum urgeri non oporteat. — S. prid. kalend. Maji Beraci, AA. CONSS.

6. Idem, AA. et CC. Alexandriae.

Si res tuas ratas⁷, vel amotas esse dicis ab his, quos servos tuos esse contendis, hique in libertatem proclamaverint: causa liberalis prius⁸ adversus eos, et tunc damni dati, rerumque amotarum lis apud præsidem provinciæ contestanda est: ut si quidem liberi, vel servi non esse pronunciantur, tunc demum damni dati, et amotarum rerum procedere possit adhibita probatione condemnatio. Si vero secus, quaestio rerum amotarum evanescat⁹. — Dat. 3 Januar. Sirmii, AA. CONSS.

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

Si quando negotium status fuerit exortum, [si quidem] ab ejus parte, qui dicitur servus, aliquid dicatur dominus abripuisse¹⁰, prius considerari placet, utrum de possessione servitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequiis servilibus libertatem constitit flagitare: ante decidi status venient causam, atque ita præberi directorem negotiorum (si res exegerit) audientiam. Quod si ei, qui ad servitutem vocatur, quicquam directum esse memoretur: universa, quæ constitit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modo *salvam rem futuram* per idoneos fidejussores promiserit. Nam si tales dare non poterit: tunc ea convenit, de quibus in iudicio tractabitur, sequestrari¹¹ in eum diem [in] quo controversia sopiatur: ita ut ex iisdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantum liti sumptus¹², et alimonia homini subministrantur, quantum moderato iudicis arbitrio fuerit aestimatum. Cum autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direpte sint, et sententia restituenda possessione rerum lata, ille ne [huic] sententiæ satisfieret, de statu controversiam movit: necessitatem habebit, et sine satisfactione easdem res reddere, et tunc causam liberalem secundum juris ordinem exercere.

TIT. XX.

DE COLLUSIONE¹ DETEGENDA.

1. Imp. DIOCLET. et MAXIM. AA. [et CC.] Theodoro.

Cum servum matris tuæ, et stupro violasse dominam suam, et turpis conjunctionis maculam excogitanda ingenuitatis collusione, ac falsæ captivitatis velamento, apud competentem iudicem obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei matrem tuam dedisse, sed in solam ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio perducere nisam adseveres, servum esse palam est: quando etiam divi Pii rescriptum super captivitate emissum, quam non interessisse significas, ingenuum fecisse non videatur: nec asseveratio consensus tui² ingenuitatis jus tribuere poterit. — P. P. 14 kal. Jul. DIOCLET. 4 et MAXIMIANO 3 CONSS. 290.

2. Idem, AA. et CC. Milesio.

Libertinae conditionis constitutus privatis pactis³ immutare statum suum non licere, Numiano senatusconsulto⁴, contra collusorem pœna statuta, præmiocque detegenti promissio, manifeste declaratur. — Dat. 3 kal. decembr. CC. CONSS.

TIT. XXI.

NE DE STATU DEFUNCTORUM¹ POST QUINQUENNII QUERATUR.

1. Imp. SEVERUS et ANTONINUS AA. Niconi.

Aditus competens iudex causam præscriptionis examinabit: et si Do-

7. L. 7, infr. h. t. — 8. L. 1, l. 4, supr. cod. — 9. Fac. L. 6, supr. de iudicis. — 10. L. 6, supr. h. t. — 11. L. 1, § 1, supr. de adsertione tollend.: l. 5, in fin. supr. quib. ad libert. — 12. Confer L. pen. D. ut in possess.: l. 9, D. de iure delib. — 13. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 14. L. 4, supr. h. t. — 15. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 16. L. 2, § 1, D. de rei vindic. — 17. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 18. L. 2, § 1, D. de rei vindic. — 19. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 20. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 21. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 22. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 23. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 24. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 25. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 26. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 27. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 28. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 29. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 30. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 31. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 32. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 33. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 34. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 35. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 36. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 37. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 38. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 39. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 40. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 41. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 42. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 43. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 44. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 45. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 46. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 47. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 48. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 49. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 50. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 51. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 52. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 53. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 54. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 55. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 56. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 57. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 58. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 59. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 60. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 61. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 62. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 63. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 64. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 65. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 66. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 67. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 68. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 69. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 70. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 71. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 72. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 73. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 74. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 75. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 76. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 77. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 78. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 79. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 80. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 81. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 82. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 83. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 84. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 85. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 86. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 87. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 88. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 89. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 90. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 91. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 92. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 93. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 94. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 95. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 96. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 97. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 98. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 99. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 100. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 101. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 102. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 103. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 104. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 105. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 106. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 107. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 108. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 109. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 110. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 111. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 112. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 113. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 114. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 115. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 116. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 117. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 118. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 119. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 120. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 121. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 122. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 123. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 124. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 125. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 126. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 127. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 128. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 129. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 130. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 131. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 132. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 133. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 134. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 135. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 136. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 137. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 138. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 139. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 140. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 141. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 142. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 143. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 144. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 145. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 146. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 147. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 148. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 149. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 150. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 151. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 152. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 153. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 154. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 155. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 156. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 157. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 158. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 159. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 160. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 161. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 162. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 163. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 164. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 165. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 166. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 167. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 168. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 169. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 170. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 171. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 172. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 173. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 174. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 175. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 176. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 177. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 178. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 179. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 180. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 181. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 182. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 183. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 184. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 185. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 186. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 187. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 188. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 189. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 190. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 191. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 192. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 193. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 194. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 195. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 196. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 197. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 198. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 199. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 200. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 201. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 202. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 203. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 204. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 205. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 206. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 207. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 208. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 209. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 210. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 211. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 212. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 213. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 214. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 215. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 216. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 217. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 218. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 219. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 220. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 221. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 222. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 223. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 224. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 225. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 226. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 227. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 228. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 229. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 230. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 231. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 232. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 233. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 234. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 235. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 236. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 237. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 238. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 239. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 240. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 241. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 242. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 243. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 244. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 245. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 246. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 247. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 248. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 249. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 250. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 251. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 252. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 253. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 254. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 255. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 256. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 257. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 258. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 259. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 260. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 261. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 262. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 263. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 264. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 265. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 266. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 267. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 268. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 269. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 270. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 271. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 272. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 273. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 274. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 275. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 276. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 277. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 278. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 279. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 280. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 281. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 282. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 283. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 284. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 285. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 286. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 287. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 288. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 289. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 290. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 291. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 292. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 293. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 294. L. 1, § 1, D. de rei vindic. — 295. L. 1, § 1, D. de

ratio suavit, ut his, qui [bona fide] in possessione libertatis per viginti annorum spatium sine interpellatione morati essent, praescriptio adversus inquietudinem status eorum prodesset debeat, ut et liberi et cives romani fiant. — Dat. kal. Jul. Antiochia, CONSTANTINO 4 et MAXIMIANO 2 CONSS. 502.

3. Exemplum sacrarum litterarum CONSTANTINI et LICINII AA. ad Dionysium vicariam praefecturam agentem.

Sola temporis longinquitate, etiamsi sexaginta annorum curricula excesserit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit aequitati. — Dat. 4 kalend. Maji, VOLUSIANO et ANNIANO CONSS. 314.

TIT. XXIII.

DE PECULIO EJUS QUI LIBERTATEM MERUIT

1. Imp. DIOCLET. et MAXIM. AA. Rufino.

Longe diversam causam eorum, qui a superstitionibus manumittuntur, item illorum, quibus testamento libertas relinquitur, esse dissimulare non debueras: cum superiore quidem casu concessum tacite peculium, si non adimatur: posteriore vero, nisi specialiter fuerit datum, penes successores remanere, juris sit evidentissimi.

TIT. XXIV.

DE SENATUSCONSULTO CLAUDIANO TOLLENDO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Hermogeni magistro officiorum.

Cum in nostris temporibus, in quibus multos labores pro libertate subditorum sustinuerimus, satis esse impium credimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, et quod ab hostium ferocitate contra naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum senatusconsultum, et omnem ejus observationem circa denunciations, et iudicium sententias conquescere in posterum volumus: ne [ea] quae libera constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, et sit pessimum dedecus cognationis suae fulgori: ut quae forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, haec in alienum cadat dominium, et dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. Quod et in libertis, observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo. Sed ne servi, vel adscriptitii, putent sibi impunitum esse tale conamen (quod maxime in adscriptio adserendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decrescat) sancimus, si quid tale fuerit, vel a servo, vel adscriptio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus, sive per se, sive per praesidem provinciae, talem servum, vel adscriptitium castigatione competenti corrigere, et abstrahere a muliere tali. Quod si neglexerit: sciat in suum damnum hujusmodi desidia reversuram.

TIT. XXV.

DE NUDO JURE QUIRITUM TOLLENDO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

Antique subtilitatis ludibrium per hanc decisionem expellentes, nullam esse differentiam patitur inter dominos, apud quos, vel nudum ex jure Quiritum nomen, vel tantum in bonis reperitur: quia nec hujusmodi volumus esse distinctionem, nec jure Quiritum nomen, quod nihil ab enigmate discrepat, nec unquam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est et superfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad primam legum veniant audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquae dispositiones accipiunt: sed sit plenissimus et legitimus quisque dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium.

2. L. 12, D. de liberali caus. — 3. Adde L. 6, supr. de ingenuis; L. 21, infr. de evictionib. Tr. XXIII. — 1. Adde Lib. 53, D. 8. — 2. L. 3, D. de manumis, quae servis ad univers. L. 53, D. de pecul. — 3. L. 1, pen. D. de manumis, vindict. — 3. § 20, vers. peculium, Inst. de legit. Tr. XXIV. — 1. Lib. 3, Inst. 13, § 1. — 2. L. 4, § 1, D. de statu hom.; N. 79, c. 1 in fin. — 3. L. 3, supr. de liberali caus. — 4. L. 34, supr. d. 1. — 5. Confer L. 1, L. 2, L. 5, D. d. 1. — 6. L. ult. infr. de agricol. et censu. Tr. XXVI. — 1. Lib. 41, D. 4. — 2. L. 8, infr. h. t. — 3. L. 4, L. 6, L. 7, infr. eod. — 4. Adde L. 2, infr. de usucap. pro donat. — 5. L. ult. supr. de reb. alien. non alienand. — 6. L. 1.

TIT. XXVI.

DE USUCAPIONE PRO EMPTORE, VEL TRANSACTIONE.

1. Imp. ANTONINUS A. Flaviano.

Mancia tua si ab eis distracta sunt, qui jus vendendi non habuerunt, vindicare ea potes. Nec enim usucapi ab emptoribus poterunt, cum illicita venditione furtum contractum sit. — Prid. August. ANTONINO A. 4 et BALBINO CONSS. 244.

2. Imp. ALEX. A. Marcellino.

Si contra defuncti voluntatem servos, quos propter perfectae artis peritiam heredibus suis defunctus servari testamento praecipit, tutores venderant, usucapi non poterunt. — Dat. 5 non. Mart. JULIANO 2 et CAESARIO CONSS. 225.

3. Idem, A. Nepotillae.

Si matrem ejus, cujus nomine [te] questionem pati dicis, bona fide emptam possidere cepisti: etiam si ipsa in causam furtivam incidit, tamen postea conceptum apud te partum usucapere potuisti.

4. Idem, A. Achilleo.

Venditioni ancillae si consensum dedisse diversam partem probaveris: retractando contractum, quem ipsa ratum habuit, non audietur: [sed] et hac probatione cessante, si bona fide emptam ancillam a venditore bona fide distrahente [longi] temporis spatio usuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

5. Imp. GORDIANUS A. Marino.

Si partem possessionis male fidei possessor vendidit: id quidem, quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus recipi potest: portio autem, quae distracta est, ita demum recte petitur a possidente, si sciens alienam comparavit, vel bona fide emptor nondum implevit usucapionem. Violenter enim possessione amissa, priusquam in domini potestatem perveniat, usucapio emptori (etsi bona fide mercatus est) non competit.

6. Idem, PHILIPPUS A. cum Caelio collocutus dixit.

Cum sit probatum, rem pignori fuisse obligatam, et postea a debitore distractam: palam est non potuisse eam quasi furtivam usucapi. — Sine die et consule.

7. Idem, A. et C. Compedi.

Sciens servum alienum contra domini voluntatem venundans, furtum committit. Quod rei vitium priusquam ad dominum ejus revertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. — Dat. 8 id. febr. CC. CONSS. 248.

8. Idem, A. et C. Severo.

Ex causa transactionis habentes justam causam possessionis, usucapere possunt.

9. Idem, A. et C. Cajo.

Eum, qui a pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis [longi] spatium defendit. Sed si locupletior emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium, doli mali submovetur exceptione. — CC. CONSS.

TIT. XXVII.

DE USUCAPIONE PRO DONATO.

1. Imp. ALEXANDER A. Macedonio.

Sive fuerit dominus, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: sive a non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti, aufertur tibi quod jure quaesitum est, non potest. — P. 5 id. Mart.

2. Imp. DIOCLET. et MAXIM. AA. Capitonio

Donantem ancillam alienam nihil domino deminuere, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra voluntatem domini contractantem, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. — S. V. id. april. AA. CONSS.

55. pr. D. de usurpat. et usucap. — 7. L. 1, supr. h. t. — 8. L. 5, supr. de obligationib. — 9. L. 7, in fin. supr. quod cum eo, qui in alien. potest. — 10. L. 1, infr. tit. prox.; L. 3, infr. de longi temp. praescript. — 11. L. 4, supr. de rei vindic. — 12. L. 7, infr. h. t. — 13. L. 4, supr. de rei vindic.; § 8, Inst. de usucapion. — 14. L. 5, supr. h. t. — 15. *Idem* vide L. 5, D. eod.; L. 4, § 21, D. de usurp. et usucap. — 16. L. 1, supr. h. t. — 17. L. 3, in fin. supr. eod. — 18. L. 29, D. de usurpat. et usucap. — 19. L. 27, D. de contrah. empt. — 20. L. 10, D. de instit. scilicet. Tr. XXVII. — 1. Lib. 41, D. 6. — 2. L. 4, in fin. supr. tit. prox. — 3. L. 6, supr. de fortis. — 4. Confer L. 1, in fin. D. d. 1.

3. Idem, AA. et CC. Rhodano.

Irritam facere donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error falsae causae bonae fidei non defenditur. Quod et in dominio pro usucapione querendo servatur.

TIT. XXVIII.

DE USUCAPIONE PRO DOTE.

1. Imp. ALEXAND. A. Taurino.

Res mobiles in dotem datae, quamvis alienae, si sine vitio tamen fuerint a bonae fidei accipiente pro dote acceptae, usucapiuntur.

TIT. XXIX.

DE USUCAPIONE PRO HEREDE.

1. Imp. ANTONINUS A. Theophilo.

Cum pro herede usucapio locum non habet: intelligis, neque matrem tuam, cui heres exististi, neque te usu mancipia ex ea causa capere posse. — P. P. 7 kal. Jul. Romae, LETO et CEREALE CONSS. 216.

2. Imp. DIOCLET. et MAXIM. AA. et CC. Maurinae.

Nihil pro herede posse usucapi, suis heredibus existentibus magis obtinuit.

3. Idem, AA. et CC. Diodoro.

Opinione falsa mortis pro herede possessio rerum absentis procedere non potest.

4. Idem, AA. et CC. Serapioni.

Usucapio non procedente vero titulo procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque heredi ejus potest: nec obtentu vel ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatio absumitur. — Dat. 7 kal. Januar. CC. CONSS.

TIT. XXX.

COMMUNIA DE USUCAPIONIBUS.

1. Imp. ALEXAND. A. Sabino

Qui ex conducto possidet, quamvis corporaliter teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere, neque enim colonus, vel conductor praediorum longa possessionis praescriptio acquiritur. — P. P. 7 kal. april. ALEXANDRO 2 et MARCELLO CONSS. 227.

2. Idem, A. Onesimae.

Jampridem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis: sed si cogitaveris rem fisci mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis: nec alias posse [rei] proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constitueris.

3. Imp. PHILIPPUS A. et C. Pantino.

Si mala fide servum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem ejus, licet bona fide possidet, propter initium vitium usucapio non absumpsit.

TIT. XXXI.

DE USUCAPIONE TRANSFORMANDA, ET DE SUBLATA DIFFERENTIA RERUM MANCIPI ET NEC MANCIPI.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

Cum nostri animi vigilantia ex jure Quiritum nomen et substantiam sustulerit, et communes exceptiones in omni loco valeant: decem vel viginti, vel triginta annorum, vel si quae sunt aliae majoris aevi, continentis prolixitatem: satis inutile est usucapionem in italicis quidem

5. L. 4, in fin. infr. de revocand. donat. — 6. L. 1, pr. D. h. t. — 7. § 11, Inst. de usucap. Tr. XXVIII. — 1. Lib. 41, D. 9. — 2. Fac. L. 16, D. de fundo dotali. — 3. L. 1, pr. D. h. t. Tr. XXIX. — 1. Lib. 41, D. 5. — 2. L. 11, pr. D. de divers. temporal. praescript. — 3. L. 4, infr. L. 1, D. h. t.; L. 5, supr. pro donato; L. 4, infr. de praescript. longi temp.; § 11, Inst. de usucap. — 4. L. 3, supr. h. t.; L. 8, supr. ne de statu defunct. Tr. XXX. — 1. Lib. 41, D. 3. — 2. L. 1, infr. in quib. caus. cessat; L. 2, L. 7, in fin. infr. de praescript. 30 vel 40 annor. — 3. Infr. ne rei dominica vel templor. vindic. — 4. L. 4, § 15, D. de usurp. et usucap.; fac. L. 24, D. de verb. signif.

soli rebus admittere, in provincialibus autem recludere. Sed et si quis res alienas, italicas tamen, bona fide possidebat per biennium, miserum domini excluderentur: et nullus eis ad eas reservabatur regressus: quae et nescientibus dominis procedebant, quo nihil inhumanius erat, si homo absens et nesciens tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo per presentem legem, et in italicis soli rebus, quae immobiles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem exceptionem, ita et usucapionem transformandam esse censemus: ut tantummodo et his decem, vel viginti, vel triginta annorum, et aliarum exceptionum tempora currant, hujusmodi angustiis penitus semotis. Cum autem antiqui et in rebus mobilibus, vel se moventibus, quae fuerant alienatae, vel quocunque modo (bona fide tamen) detentae, usucapionem extendebant non tantum in italico solo nexu, sed in omni orbe terrarum, et hanc annali tempore concludebant: et eam duximus esse corrigendam: ut si quis alienam rem mobilem, seu se moventem in quacunque terra, sive in Italica, sive provinciali bona fide per continuum triennium detinuerit, is firmo jure eam possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam. [Hoc] tantummodo observando, ut in his omnibus casibus ab initio eam bona fide capiat, secundum quod exigit longi temporis praescriptio: et ut continetur ei possessio etiam anterioris justis possessoris, et connumeretur in decennium, vel viginti annorum spatium, vel triennium. Quod et in rebus mobilibus observandum esse censemus, ut in omnibus justo titulo possessionis antecessoris justa detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienae rei scientia, licet ex titulo lucrativo ea cepta est. Ita etenim ampliatur quidem longi temporis materia, quae ei subdita est, minuitur autem usucapionum compendiosa dominis jactura, et ejus jura nocentia: cum [etiam] res dividi mancipi et nec mancipi sane antiquum est: et merito antiquari oportet, ut sit rebus et locis omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus et differentiis sublatis. — Dat. kal. novemb. Constantinop., post consulat. LAMPADI et ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXII.

DE ACQUIRENDA ET RETINENDA POSSESSIONE.

1. Imp. SEVERUS et ANTON. AA. et CC. Attico.

Per liberam personam ignorantem quoque acquiri possessionem: et postquam scientia intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis, quam juris prudentia receptum est. — P. P. 6 kal. decemb. FUSCO et DEXTRO CONSS. 226.

2. Imp. ALEXANDER A. Mauro.

Minus instructus est, qui te sollicitum reddidit, quasi in vacuum possessionem ejus, quod per procuratorem emisit, non sis inductus: cum ipse proponas te diu in possessione [ejus] fuisse, omniaque, ut dominum gessisse. Licet enim instrumentum non sit comprehensum, quod tibi tradita sit possessio: ipsa tamen rei veritate id consecutus es, si sciente venditore in possessione fuisti.

3. Imp. DECIUS A. Rufino.

Donatarum rerum a quacunque persona infanti vacua possessio tradita corpore quaritur. Quamvis enim sint auctorum sententiae dissidentes: tamen consultius videtur interim, licet animi plenus non fuisset adfectus, possessionem per traditionem esse quaesitam: alioquin (sicuti consultissimi viri Papiniani responso continetur) nec quidem per tutorem possessio infanti poterit acquiri. — P. P. 8 kal. april. DECIO A. 8 et GRATO CONSS. 251.

4. Imp. DIOCLETIANUS et MAXIMIANUS AA. Nepotiano.

Licet possessio nudo animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri potest. Si ergo praediorum desertam possessionem non derelinquendi affectione transacto tempore non coluisti, sed metus necessitate culturam eorum distulisti: praedictum tibi ex transmissi temporis injuria generari non potest. — P. P. kal. August. ipsis 4 et 5 AA. CONSS. 290.

Tr. XXXI. — 1. pr. Inst. de usucap. — 2. L. un. supr. de nudo jure Quiritum tollend. — 3. L. 4, § 18; L. 44, § 2, D. de usurpat. et usucap. — 4. § 12, Inst. de usucap. Tr. XXXII. — 1. Lib. 41, D. 2. — 2. L. 54, § 1; L. 49, in fin. D. h. t.; L. 15, D. de adq. rer. domin.; § 5, vers. et hoc est, Inst. per quas personas cuique acquir. — 3. L. 3, L. 7, infr. h. t.; L. 12, supr. de probation.; L. 12, supr. de fide instrum.; L. 12, supr. de contrah. empt.; L. 3, supr. L. 2, in fin. D. de action. empt. et vend. — 4. Confer d. L. 12, supr. de contrah. empt.; L. 2, supr. si quis alteri vel sibi. — 5. L. 55, § 2, D. h. t. — 6. L. 2, supr. eod. — 7. L. 5, § 1; L. 8, L. 44, in fin. D. eod. — 8. Arg. L. 7, D. pro derelicto.